

فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۸، شماره پیاپی ۳۱، پاییز ۱۳۹۷

شاپای چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپای الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳

<http://jzpm.miau.ac.ir>

واکاوی کیفی تعیین کننده‌های سلیقه فراغتی به طبیعت گردی نوروزی در مناطق کوهستانی - جنگلی استان ایلام (مورد مطالعه: شهرستان چرداول)^۱

محمدرضا رضوانی: استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
معصومه جمشیدی: پژوهشگر پسادکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۱۰

صص ۹۰-۷۷

دریافت: ۱۳۹۶/۷/۲۵

چکیده

پژوهش حاضر از نوع کیفی است که با بهره‌گیری از روش تحقیق مطالعه چند موردی، با هدف بررسی و مطالعه سلیقه فراغتی و علل تمایل طبیعت‌گردان نوروزی به چادرنشینی در ایام نوروز در شهرستان چرداول و در منطقه نمونه مانشت و بانکول انجام شده است. از تکنیک بحث گروهی متمرکز در قالب سه گروه (یک گروه ۸ نفر و دو گروه ۱۲ نفره) به منظور گردآوری اطلاعات استفاده شد و بحث تا زمان رسیدن به اشباع تئوریک ادامه یافت. قابلیت اعتماد و اعتبار داده‌ها بر اساس شاخص تشریح شده لینکلن و گوبا (۱۹۸۵) تعیین گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کدبندی و توسعه طبقات و مفهوم‌سازی داده‌ها بهره گرفته شد. در پژوهش حاضر، طبیعت‌گردان نوروزی با استفاده از تکنیک بحث گروهی متمرکز، علل تمایل خود به طبیعت گردی و چادرنشینی نوروزی در تعطیلات نوروزی را مشخص و پژوهشگر آن را در قالب نمودار استخوان ماهی طراحی نموده است. نتایج نشان داد که تعیین‌کننده‌ها و پارامترهای اصلی اثرگذار بر سلیقه فراغتی افراد مورد مطالعه شامل عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی- فرهنگی و عوامل فردی هستند. همچنین نتایج نشان داد که پاسخگویان علل تمایل طبیعت‌گردان نوروزی به چادرنشینی در ایام نوروز را شامل اقتصاد خانواده، گزینه‌های امنیتی، وجود طبیعت زیبا، ویژگی‌های روان‌شناختی و گزینه‌های دسترسی عنوان نموده‌اند.

واژه‌های کلیدی: سلیقه فراغتی، طبیعت گردی نوروزی، شهرستان چرداول، منطقه نمونه مانشت و بانکول.

^۱ - این مقاله بر گرفته از طرح پسادکتری دکتری "تبیین اثرات تغییر اقلیم و طبیعت گردی نوروزی بر تخریب عرصه های جنگلی و محیط زیست در استان ایلام و راهبردهای پایداری آن" با کد ۹۵۰۰۷۳۷۲ و با حمایت صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران نهاد ریاست جمهوری است. مجری طرح آقای دکتر محمد رضا رضوانی استاد دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران و پژوهشگر خانم دکتر معصومه جمشیدی است.

^۲ - نویسنده مسئول: masomeh_jamshidi@yahoo.com ۰۹۱۸۲۴۲۵۷۴۴

بیان مسأله:

چگونگی گذران اوقات فراغت یکی از مهم ترین عناصر انتخاب سبک زندگی افراد در جامعه است؛ تا آنجایی که سقراط بیان می کند زندگی دو بخش است، یکی کار و دیگری زمان استراحت که اولی وسیله است و دومی هدف (Naghizadeh, 2001: ۱۷). ارسطو فراغت را پیشه ای جدی می دانست و بیان می کرد "ما حرفه و کار و شغلی را در پیش می گیریم تا فراغتی داشته باشیم". پس به نظر ارسطو فراغت وضع ایده آلی است که هر شهروند به دنبال و در آرزوی آن است. لذا زندگی فراغتی لازمه [کل] زندگی است (Socio-cultural group of the Studies and Research Office, 2005: 13). به دنبال مباحث مرتبط با فراغت و نحوه گذران اوقات فراغت، امروزه فعالیت های تفریحی و گردشگری به عنوان صنعتی پویا و در حال رشد معرفی شده اند. افزایش زمان اوقات فراغت و درآمد، سهولت در انجام سفر، تمایل شدید افراد جامعه به تمدد اعصاب و نیازمندی های شخصی باعث به وجود آمدن تفریحات جدید و جذابی شد که در دهه های قبل وجود نداشته است (Behzadfar and Zamanian, 2008: 90).

مطالعات چندی در داخل و خارج از ایران در زمینه سلیقه فراغتی افراد مختلف و تمایل به گردشگری توسط آنان انجام شده است. در زیر به برخی از این مطالعات اشاره شده است: مطالعه Ebrahimi, et al, 2011 در زمینه اوقات فراغت و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در بین افراد ۶۴-۱۵ سال شهرستان جویبار، مطالعه Edrisi, et al, ۲۰۱۲ در مورد سرمایه فرهنگی و ذائقه فراغتی دانشجویان با رویکرد نظری بوردیو در بین دانشجویان دانشگاه تهران، مطالعه Fouladi, Khormoji, 2015 در مورد میزان تمایل مردم شهر خورموج به فعالیت های گردشگری، مطالعه Firouzfard, 2015 در مورد میزان تمایل زائران و گردشگران به بازدید از جاذبه های متنوع گردشگری شهر مشهد، پژوهش Jamshidi and Jamshidi, 2016 در زمینه ذائقه فراغتی و تمایل به گردشگری شاغلان روستاهای شهرستان چرداول با هدف تأثیر عامل های شغل و درآمد بر ذائقه فراغتی و بر اساس نظریه بوردیو، مطالعه Maleki and Haji Mozaffari, 2016 در زمینه ذائقه فراغتی و تمایل به گردشگری در مورد شاغلان حوزه سلامت و درمان در بیمارستان تجریش تهران، مطالعه Zakertolayi, et al, 2016 در زمینه رضایت گردشگران عرب منطقه و ارتباط آن با تمایل به سفر مجدد به شهر مشهد، هر یک از مطالعات بالا به نحوی گذران اوقات فراغت و تمایل به گردشگری را در مورد افراد مورد مطالعه بررسی نموده اند و تفاوت ها و شباهت های فراغتی آن ها را مشخص نموده اند. مطالعاتی در خارج از ایران نیز انجام شده اند، از جمله: G.Lee and Bhargava, 2004، عوامل اجتماعی - جمعیتی، عوامل اقتصادی و عوامل فردی و ... مرتبط با اوقات فراغت را بررسی کردند. Clarke, 1956، به بررسی رابطه بین اوقات فراغت و منزلت شغلی پرداخت. Stodolska, 2۰۰۶، به بررسی تأثیر پایگاه خانوادگی و شبکه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پرداخت. Wegner, 2006، ارتباط بین اوقات فراغت را با متغیرهای جمعیتی، پایگاه اجتماعی و وضعیت تأهل را بررسی نمود. Christensen and Carpiano, 2014، تفاوت طبقه اجتماعی زنان دانمارکی MBI را با رویکرد سبک زندگی سالم کوکرهام و تئوری سبک زندگی بوردیو مورد مطالعه قرار دادند. Ettema and Schwanen, 2012 از رویکرد رابطه ای بر اساس ارتباط مردم، آثار باستانی و سایر اشکال مادی، ایده ها و هنجارها برای انتخاب مکان سفر به منظور تحلیل سفرهای فراغتی بهره گرفتند. همان گونه که پیداست، مطالعات متنوعی در زمینه سلیقه فراغتی و تمایل به گردشگری در بین اقشار مختلف جامعه انجام شده است. در این مطالعه با شیوه ای جدید به مطالعه کیفی عوامل مؤثر بر سلیقه فراغتی طبیعت گردان نوروزی در شهرستان چرداول پرداخته شده و پس از بررسی عوامل مؤثر مذکور، علل تمایل به طبیعت گردی نوروزی مشخص شده و به کمک پاسخگویان در قالب نمودار استخوان ماهی ترسیم شده است.

یکی از تفریحات ساکنان استان ایلام و از جمله ساکنان شهرستان چرداول، چادرنشینی در ایام نوروز است. به گونه ای که جمعیت کثیری از ساکنان روستایی و شهری این استان و شهرستان مذکور، در اواخر اسفندماه تا اواسط فروردین، به همراه خانواده و اقوام در دامان طبیعت چادر زده و از هوای بهاری استفاده می کنند. چادرنشینی نوروزی در حال تبدیل شدن به یک رسم و سنت خاص در بین مردم استان ایلام است و پیشنهاد ثبت آن در فهرست آثار ناملموس کشور، از سوی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان ایلام داده شده است.

منابع و جاذبه‌های گردشگری در تمامی بخش‌های برنامه‌ریزی و مدیریتی صنعت گردشگری از اهمیت بالایی برخوردار است. ویژگی‌ها و مشخصه‌های منابع و جاذبه‌ها در یک کشور یا منطقه اساس توسعه گردشگری را مهیا می‌سازد. بنابراین برای فراهم کردن بستر مناسب جهت توسعه امر گردشگری، شناسایی جاذبه‌ها در مرحله اول و برنامه‌ریزی برای توسعه آن‌ها در مراحل بعدی امری ضروری به نظر می‌رسد (Behzadfar, Mustafa, Zamanian, 2008: 90). استان ایلام با برخورداری از ۶۴۰ هزار هکتار جنگل (۵۰۰ هزار هکتار جنگل بلوط) از مناطق مستعد و دارای جاذبه به منظور طبیعت گردی است و هر ساله به خصوص در ایام نوروز تعداد بسیار زیادی از مردم این استان برای تفریح و گذران اوقات فراغت، روزهایی از زندگی خود را با اسکان و چادر زدن در دامان طبیعت، تجربه می‌کنند. افراد مذکور کسانی هستند که مدعی‌اند، بعد از گذران اولین تجربه خود در دامان طبیعت، تعطیلات نوروزی سال‌های بعدی خود را نیز، در طبیعت به پایان رساندند. شهرستان چرداول، در شمال شرق استان ایلام، دارای جنگل‌های وسیع بلوط و آب و هوایی مطبوع و کوهستانی می‌باشد. جنگل‌های مذکور در اواخر زمستان تا اواسط بهار زیبایی کم‌نظیر خود را به نمایش می‌گذارند. در این زمان ساکنان مناطق روستایی و شهری مجاور جنگل‌ها بیش‌ترین ارتباط و بهره‌گیری از طبیعت بهاری را دارا می‌باشند. به گفته بومیان منطقه، ساکنان این شهرستان از اولین کسانی بودند که چادرنشینی نوروزی را در استان ایلام پایه‌گذاری نمودند. گرایش به طبیعت گردی و استقرار در دامان طبیعت در ایام نوروز فراگیر است، اما این گرایش در سایر ایام تعطیلاتی سال، طرفدار چندانی ندارد. در این راستا، با توجه به مطالب گفته‌شده، هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر بر تمایل طبیعت‌گردان نوروزی به چادرنشینی در ایام نوروز است و به دنبال پاسخ به سؤال اصلی زیر می‌باشد: با توجه به سلیقه فراغتی افراد مورد مطالعه، عوامل مؤثر بر تمایل طبیعت‌گردان نوروزی شهرستان چرداول به چادرنشینی در ایام نوروز چیست؟

ادبیات نظری تحقیق:

بورديو به تبیین علی اوقات فراغت در قالب زمینه، عادت‌واره و ذائقه‌های فراغتی دست می‌زند (Edrisi, ۲۰۱۲: ۳۴). زمینه یا حوزه عبارت است از زیر اجتماعی که یک عادت‌واره یا منش در آن حاکمیت دارد. بورديو موجبات بیرونی را که مارکسیست‌ها از آن با عنوان بحران‌های اقتصادی، تحولات فنی یا انقلاب سیاسی یاد می‌کنند را زمینه محسوب می‌نماید (Bourdieu, ۲۰۰۱: ۱۶). نکته مهم این است که زمینه، چندبعدی است؛ یعنی دارای ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (Reuters, 2001: 759). عادت‌واره یا منش خصلت دیالکتیکی دارد و بورديو تلاش می‌کند تا ابعاد ذهنی و عینی مسئله را به منزله وجود جدایی‌ناپذیر یک واقعیت تاریخی تبیین کند (Bourdieu, 2000: 151). از این‌رو عادت‌واره هم مبین شکلی از زندگی و نوع فضا یا جو اجتماعی که در هیئت مجموعه‌ای از رسوم و نهادهای جمعی عینیت یافته است (Edrisi, ۲۰۱۲: ۳۵). بورديو عادت‌واره را با مفهوم دیگری به نام ذائقه پیوند می‌زند. ذائقه (قریحه) مجموعه تمایلات درونی است که بر خلاف تصور معمول فقط به نوع برداشت یا مواجهه فرد با محصولات فرهنگی و هنری مربوط نمی‌شود (Fazeli, 2003: ۱۰۱). ذائقه از عادت‌واره سرچشمه می‌گیرد و بیشتر ویژگی‌های آن را داراست و شامل گرایش‌ها و روحیات زیبایی‌شناختی افراد یک طبقه می‌باشد. به عبارت دیگر سلسله‌مراتب و اشیای فرهنگی، ارجحیت‌ها و رفتار کسانی که در موقعیت خاص طبقاتی هستند، به هم مربوط می‌باشند. از نظر بورديو، سلیقه رابطه‌ای مستقیم با موقعیت طبقاتی دارد، به طوری که تضاد در سلیقه میان افراد به تضاد طبقاتی مربوط می‌شود (Momtaz, ۲۰۰۴: ۱۵۵). در این رابطه بورديو به معرفی سه قلمرو اصلی سلیقه یا ذائقه می‌پردازد که عبارت‌اند از:

- ۱- سلیقه مشروع که در میان بخش‌های فرهیخته (نخبه) طبقه مسلط رایج است،
- ۲- سلیقه متوسط (میان مایه) که در میان طبقات متوسط شایع است و
- ۳- سلیقه عامه‌پسند (توده‌وار) که نزد طبقات کارگر رواج دارد و مبتنی است بر اثبات پیوستگی بین هنر و زندگی و خواست جدی برای مشارکت (Milner and Bravit, 2006: 126).

به نظر بوردیو، انتخاب‌هایی که افراد در مورد گزینه‌های فراغت انجام می‌دهند، اساساً اجتماعی است و مردم سبک‌های زندگی و فعالیت‌های فراغتی را یاد می‌گیرند (Jarvie and Maguire, 1994: 200-199) از نظر وی انتخاب ذائقه‌ها ناشی از مبارزه گروه‌های مختلف برای کسب منزلت است. در این مبارزه‌ها و از طریق تجلی انتخاب ذائقه‌ها فرد هم هویت و هم وضعیت خود را تثبیت می‌کند. پویایی‌های مصرف سبک زندگی و انتخاب‌های مربوط به اوقات فراغت، جایگاه فرد را در یک حوزه مشخص می‌کند و از این طریق دیدگاه او را درباره خود و دیگران شکل می‌دهد. به تعبیر بوردیو، گزینه‌های انتخابی اوقات فراغت جملگی بازتابنده چارچوب‌های کلی سبک زندگی هستند و این چارچوب‌ها هم‌تراز با طبقه اجتماعی می‌باشند (Ibid, 2000). بوردیو بر این باور است که فراگردهای اقتصادی بر عملکردهای اوقات فراغت حاکم‌اند؛ یعنی در این قبیل فعالیت‌ها رقابت بازار، اصول عرضه و تقاضا و گرایش به انحصار وجود دارد. دسترسی به کالاها و خدمات ارزشمند فراغتی محدود است و قدرت انتخاب طبقات بستگی به "سرمایه‌ای" دارد که در اختیار دارند. این سرمایه صرفاً اقتصادی نیست، بلکه فرهنگی (مثلاً تحصیلات، آگاهی‌های فرهنگی و هنری) و نمادین (نمایش رفتار فردی) نیز می‌باشد (Socio-cultural group of the Studies and Research Office, 2005: 64).

در واقع از نظر بوردیو، سرمایه فرهنگی نقش حائز اهمیتی در نحوه دستیابی به منصب قدرت و حفظ آن دارد. وی مفهوم تمایز را با مفهوم سرمایه فرهنگی پیوند می‌زند و معتقد است که سرمایه فرهنگی موجد تفاوت است و به دائمی کردن تفکیک‌ها و نابرابری‌های اجتماعی کمک می‌کند. بنابراین تأکید می‌کند که گروه‌های نخبه تعیین می‌کنند که چه چیزی پذیرفتنی یا سرمایه فرهنگی بالارزش است. بنابراین، قدرت مشروعیت خلق می‌کند و همواره طبقات حاکم، ذائقه‌ها، ارزش‌ها، دانش‌ها و ... را مشروع یا نامشروع می‌دانند (Lopez and Scott, 2006: 138; Jenkins, 2006: 173). تحلیل بوردیو نشانگر این واقعیت است که طبقات اجتماعی متفاوت و بخش‌های گوناگون طبقات، فعالانه پیگیر ذائقه‌های متفاوتی هستند که بازتابنده موضع آنان در گروه، طبقه و جامعه است. اما تباین ذائقه‌ها بازتابنده توانمندی گروه‌های متفاوت در وابستگی به فعالیت‌های فراغتی حاشیه‌ای یا کم اهمیت نیز می‌باشد (Socio-cultural group of the Studies and Research Office, 2005: 65).

از نظر تور کلیدسن عواملی که موجب انتخاب الگوی فراغتی [و تمایل به گردشگری] افراد می‌شوند سه دسته‌اند: دسته اول، عوامل فردی‌اند همانند مرحله زندگی، نیازها، توانایی‌ها و شخصیت فرد؛ دسته دوم عوامل اجتماعی و محیطی‌اند همانند بافت اجتماعی، شغل و درآمد فرد و دسته سوم، به موقعیت‌ها و خدماتی اشاره دارد که در اختیار فرد قرار دارند، از جمله منابع، تسهیلات و برنامه‌ها (Firoozjanian, Aliasghar, Gholamreza Zadeh, 2012: 172). در پژوهش حاضر، محقق به دنبال بررسی علل تمایل طبیعت‌گردان نوروزی و گردشگران طبیعی به استقرار در جنگل‌های بلوط در تعطیلات نوروزی است. در این راستا، می‌توان اظهار نمود که گردشگری به عنوان گونه‌ای خاص از نحوه گذران اوقات فراغت اکنون دارای گردش مالی بسیار عظیمی در اقتصاد بازار جهانی است که از سالم‌ترین انواع گذران اوقات فراغت بوده و میزان رشد یکی از شاخص‌های توسعه هر کشور به شمار می‌رود (Sarami, 2006: 354). گردشگری از مجموعه فعالیت‌هایی که در ایام فراغت انجام می‌شود. البته نه در جهت کار و امور وابسته به آن بلکه به منظور استراحت، بازیابی نیروی از دست رفته، افزایش شناخت و آگاهی، روابط انسانی و غیره. این مجموعه فعالیت‌ها می‌بایست به سفر و اقامت در مناطقی به غیر از مسکن و مأوا همیشه منتج شود (Dabagh, 1996: 8). به نقل از (Alvani and Dehdashti Shahrokh, 1994) والن اسمیت از شش گونه گردشگری به صورت زیر نام می‌برد:

- ۱- گردشگری قومی
- ۲- گردشگری هنری
- ۳- گردشگری تاریخی
- ۴- گردشگری تفریحی و ورزشی
- ۵- گردشگری کاربردی
- ۶- گردشگری طبیعت‌گرا [یا طبیعت گردی] که تأکید این نوع گونه از گردشگری بر جاذبه‌های طبیعی و محیطی و پناه بردن به آغوش طبیعت زیبا و تحسین و درک و لذت بردن از جاذبه‌های طبیعی است (Alvani, Mehdi, Dehdashti Shahrokh, 1994: 108-110).

طبیعت گردی یا گردشگری مبتنی^۱ بر طبیعت شامل "انواع گردشگری است که بر تمامی ویژگی‌های طبیعی بکر یا محیط‌های طبیعی دست‌نخورده اشاره دارد" (Buckley, 2009: 5). به عبارتی می‌توان گفت؛ طبیعت گردی به هر شکلی از

¹ - Nature tourism or nature-based tourism

گردشگری که در درجه اول بر محیط‌زیست طبیعی به عنوان جاذبه‌های خود متکی باشد، دلالت دارد (۲۴: ۲۰۰۶، *TIES*). این نوع گردشگری مبتنی بر فعالیت‌های کلی زیر است: فعالیت‌ها و استفاده‌های مصرفی (مانند فعالیت‌های تفریحی، شکار، ماهیگیری)، ماجراجویی و تفریح در هوای آزاد، لذت بردن منفعل از مناظر و حیوانات و جانوران و فعالیت‌های غیر مصرفی به منظور حفاظت و پژوهش (77: 2012, *Coghlan and Buckley*). گردشگری مبتنی بر طبیعت یا طبیعت گردی در برگیرنده اشکال گردشگری زیر است (34: 2005, *Hall and Boyd*): الف- گردشگری در طبیعت (مانند گردشگری ماجراجویانه، طبیعت گردی تفریحی)، ب- گردشگری در زمینه عناصر خاص محیط طبیعی (گردشگری حیات وحش، گردشگری کشاورزی)، گردشگری توسعه‌یافته به منظور حفاظت و نگهداری از مناطق طبیعی (مانند اکوتوریسم). اشکال مختلف گردشگری مبتنی بر طبیعت، وجود طبیعت بکر، غنی و بسیار متنوعی را می‌طلبد که طبیعت‌گردان به منظور ارضاء نیاز فراغتی خود به دنبال آن هستند.

روش تحقیق:

پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده و از روش تحقیق مطالعه چند موردی^۲ که زیرمجموعه‌ای از تحقیق موردی است، استفاده شده است. مطالعه موردی، مطالعه عمیق از جزئیات تعداد کمی از واحدهاست که به عنوان نماینده گروه یا گروه‌های مرتبط با موضوع مورد بررسی انتخاب شده‌اند، اما ضرورتاً به عنوان معرف جمعیت به صورت کلی نیستند (*Karami, and Rezaei Moghaddam, 1998: 4*). مطالعه موردی نوعی پژوهش تجربی است که پدیده‌های زمان حال را در بستر زندگی واقعی‌شان بررسی می‌کند، خصوصاً زمانی که مرزهای بین پدیده و بستر آن به طور واضح و دقیق مشخص نیستند و از منابع متعددی از شواهد استفاده می‌شود. مطالعه موردی شامل مطالعه موردی تک یگانه (یک مورد) و یا مطالعه چند موردی (چند مورد) باشد (*Ibid, 25*). در این مطالعه با استفاده از شاخص دسترسی آسان به جنگل‌های وسیع بلوط و عرصه‌های جنگلی و مرتعی و همچنین شاخص طبیعت گردی نوروزی گسترده و استقرار وسیع چادرهای اسکان در منطقه نمونه مانشت و بانکول^۳ که در طبیعت گردی و چادرنشینی نوروزی مورد بهره‌برداری قرار دارند، شهرستان چرداول از استان ایلام به عنوان منطقه مورد پژوهش انتخاب گردید. به منظور گردآوری اطلاعات از روش بحث در گروه‌های متمرکز^۴ در قالب سه گروه (A, B, C) در سه نقطه (a, b, c) در منطقه مذکور، بهره گرفته شد. به منظور انتخاب گروه‌های مذکور، مکان‌های با تجمع بالای چادر انتخاب و پس از مراجعه و صحبت با یکی از اعضا و بیان هدف پژوهشی خود، سه گروه ۸، ۱۲ و ۱۲ نفره انتخاب شدند. افراد مورد مطالعه در هر یک از گروه‌ها اغلب دارای سابقه نسبتاً مشابه در زمینه طبیعت گردی نوروزی بوده و از روستاها و شهرهای اطراف منطقه مذکور بودند. انتخاب محیط بحث بر اساس بیش‌ترین تعداد چادر در محل استقرار و اسکان طبیعت‌گردان در منطقه مورد مطالعه صورت گرفت. پس از انتخاب محیط پژوهش و قرارگیری پژوهشگر و همراهان وی در محل اسکان چادر-های نوروزی طبیعت‌گردان، هر یک از گروه‌های مورد مطالعه حاضر شدند. ابتدا پژوهشگر با اشاره به اهداف پژوهشی خود، طرح موضوع نموده و قصد و نیت‌اش از انجام بحث را بیان کرد و آنان را به همکاری دقیق با خود ترغیب نمود. بعد از جمع شدن طبیعت‌گردان و پژوهشگر و همراهان پژوهشگر در یکی از چادرهای برپاشده در محل استقرار، با نظارت دقیق محقق و یادداشت‌برداری‌های متعدد و ضبط و تصویربرداری از بحث به عمل آمده، مطالب زیادی جمع‌آوری شدند. بحث تا زمان رسیدن به اشیاع تئوریک ادامه یافت. (حضور پژوهشگر و همراهان او در میان چادرنشینان نوروزی در محل پژوهش، سبب جلب توجه ساکنان چادرها شده و در هنگام بحث گروهی متمرکز، به تدریج به تعداد مصاحبه شوندگان و گروه منتخب افزوده شده، به همین دلیل محقق در طی مصاحبه‌ها و بحث‌ها، افرادی که در ساعات اولیه مصاحبه حضور داشته‌اند را با کدهایی مشخص نموده و اظهار نظر و بحث‌های افراد جدید را پس از یادداشت به صورت غیرمستقیم مجدداً مطرح نموده و به دنبال ثبت نظرات

¹ - The International Ecotourism Society

² - Multiple case study

³ - Manesht - Va- Bankoul

⁴ - focus groups Discussion

افراد اصلی بود. در حین انجام بحث گروهی متمرکز و در ساعات پایانی بحث به تدریج تعداد افراد حاضر در مصاحبه کمتر و کمتر شدند. این امر سبب شد تا پژوهشگر به منظور اطمینان از رسیدن به اشباع تئوریک، بحث گروهی را به جلسه دوم موقوف نماید. این امر به دلیل شرایط جوی نامناسب در هنگام مصاحبه با طبیعت گردان نوروزی در منطقه نمونه بانکول و مانشت اتفاق افتاد، بنابراین بحث طی دو مرحله انجام شد و نهایتاً در مرحله دوم به اشباع تئوریک رسید. در پژوهش حاضر، قابلیت اعتماد و اعتبار داده‌ها بر اساس تشریح شده لینکلن و گوبا^۱ (۱۹۸۵) تعیین گردید. در این راستا، به منظور افزایش اعتبار داده‌ها از راه‌های زیر استفاده شد: الف- غرق شدن در داده‌ها و مشاهدات پیگیر همراه با اختصاص زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها ب- ترکیب محققین و حضور دو محقق دیگر و جمع‌آوری اطلاعات توسط آنان (محقق ۱ دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و محقق ۲ کارشناسی ارشد توسعه روستایی به عنوان محققان همکار پژوهشگر حاضر که در جمع‌آوری و ثبت داده‌ها فعالیت داشتند) ج- اعتبار محقق. همچنین به منظور افزایش پایایی داده‌ها یک محقق دوم در نقش داور از خارج داده‌ها را کنترل و مستند نمود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کد بندی و توسعه طبقات و مفهوم‌سازی داده‌ها بهره گرفته شد. بنابراین صحبت‌های طبیعت گردان به چندین بخش با معنی تقسیم شده و در نهایت هر طبقه با مفهومی مناسب که معرف آن باشد، مشخص گردید. در پژوهش حاضر، طبیعت گردان نوروزی با استفاده از تکنیک بحث گروهی متمرکز، علل تمایل خود به طبیعت گردی و چادرنشینی نوروزی در تعطیلات نوروزی را مشخص و پژوهشگر آن را در قالب نمودار استخوان ماهی^۲ طراحی نموده است.

تکنیک ایده پردازی با نمودار استخوان ماهی، روشی بسیار سودمند برای شناسایی مسائل است. نمودار استخوان ماهی که گاهی به آن نمودار ایشیکاوا می‌گویند توسط پروفیسور کائورو ایشیکاوا^۳ از دانشگاه توکیو در سال ۱۹۶۰ طراحی شد. هدف اصلی این تمرین، شناسایی و تهیه فهرستی از کلیه علل احتمالی مسئله مورد نظر است که توسط افراد به تنهایی نیز قابل استفاده است (Higgins, 2004: 182).

دلیل نام‌گذاری این فرایند به "استخوان ماهی"^۴ روش منحصر به فرد جمع‌آوری اطلاعات است که به صورت بصری مرتب می‌شود. هنگامی که مسئله و علل آن ثبت می‌شود، نموداری تشکیل می‌گردد که شبیه به اسکلت ماهی است. مسئله در داخل دایره و در سمت راست برگه کاغذ نوشته می‌شود. یک خط مستقیم به سمت چپ کشیده می‌شود که بیشتر شبیه به ستون فقرات ماهی است. گام بعدی ترسیم ساقه‌ها یا به عبارتی تیغ‌های ماهی با زاویه ۴۵ درجه متصل به خط ستون فقرات است. در پایان هر یک از این ساقه‌ها علل مسئله نام برده می‌شود. در صورت لزوم می‌توان ساقه‌های اضافی به آن افزود. برای تحلیل بیشتر هر علت می‌توان به هر ساقه شاخه‌هایی را افزود. عللی که دارای حداقل پیچیدگی هستند باید با کمترین فاصله نسبت به سر ماهی و عللی که دارای بیش‌ترین پیچیدگی هستند در قسمت دم ماهی، و علت‌هایی که بینابین هستند به صورت یک زنجیره پیوسته و از کمترین پیچیدگی به بالاترین پیچیدگی از سر ماهی تا دم ماهی نوشته می‌شوند (Ibid: 183).

با عنایت به ساختار قومی- عشایری استان ایلام و وابستگی معیشتی تعداد متعدد خانوارهای روستایی استان مذکور به مناطق جنگلی و عرصه‌های طبیعی، برخورد بین ساکنان روستایی و عشایری با مناطق طبیعی و جنگلی فراوان بوده و علاوه بر تأمین نیازهای معیشتی، به ارضاء نیازهای تفریحی و اوقات فراغت خود نیز می‌پردازند. استان ایلام دارای جنگل‌های وسیعی است که اغلب آنان را جنگل‌های بلوط تشکیل می‌دهند. وسعت جنگل‌های بلوط در استان ایلام معادل ۵۰۰ هزار هکتار برآورد شده است که اغلب در مناطق کوهستانی با ارتفاع کم قرار دارند. این جنگل‌ها به ویژه در مناطق و شهرستان‌های شمالی (سیروان، چرداول، ایلام و ...) استان ایلام، هر ساله پذیرای شمار وسیعی از طبیعت گردان نوروزی است که در تعطیلات نوروزی به صورت خانوادگی، گروهی، گروه‌های خویشاوندی و غیره در دامان طبیعت چادر زده و تمام تعطیلات خود را (برخی تمام

¹ - Lincoln and Guba

² - Fish bone diagram

³ - Kaoru Ishikawa

⁴ - Fish Bone Diagram

تعطیلات نوروز و برخی دیگر چندین روز از تعطیلات نوروزی) در طبیعت به سر می‌برند و اغلب این طبیعت‌گردان در مناطق ثابت تفریحی هر ساله خود مستقر شده و تا پایان تعطیلات نوروزی در همان جا خواهند ماند. انتخاب مکان استقرار طبیعت-گردان اغلب بر اساس شناخت منطقه و دسترسی به محل سکونت دائمی طبیعت‌گردان می‌باشد. طبیعت گردی نوروزی در استان ایلام دارای سابقه‌ای چندین ساله است و در سال ۱۳۹۲ پیشنهاد ثبت آن به عنوان یک سنت ملی از سوی مدیریت میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری استان ایلام و تحت عنوان «چادرنشین نوروزی» در فهرست میراث ملموس کشور به سازمان میراث فرهنگی داده شد.

یافته‌های تحقیق و ارائه بحث:

در این قسمت در ابتدا ویژگی‌های افراد مورد مطالعه در بحث گروهی متمرکز قابل بیان است. به طور کلی میانگین سنی افراد مورد مطالعه ۴۸ سال بود. میانگین سابقه چادرنشینی نوروزی افراد مورد مطالعه ۷ سال می‌باشد و اغلب آن‌ها در مکان-های مشخص دائمی استقرار یافته‌اند. میانگین تعداد روزهای اقامت افراد مورد مطالعه در چادرنشینی نوروزی ۱۵ روز می‌باشد. سه گروه مورد مطالعه که شامل ۳۲ نفر بودند، در قالب سه گروه سلیقه‌ای بورديو تقسیم‌بندی شدند و پارامترهای موثر در ذائقه و سلیقه فراغتی طبیعت‌گردان نوروزی در قالب سه متغیر اصلی عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی-فرهنگی و عوامل فردی در شهرستان چرداول در جدول ۱ آورده شده است.

بر اساس جدول ۱ گروه نخبه که اغلب تعیین‌کننده مشروعیت یا عدم مشروعیت اقدامات فراغتی هستند، دارای مشاغل آزاد (مغازه‌داری، تجارت و معماری) و کارکنان اداری (کارمند بانک، کارکنان ادارات دولتی مختلف مانند فرمانداری، بخش‌داری، پست، جهاد کشاورزی) با وضعیت درآمدی خوب می‌باشند. تحصیلات اغلب آنان (مد: لیسانس) لیسانس بود. سبک زندگی این دسته از پاسخگویان به گونه‌ای است که اغلب مسافرت‌های خارج از استان را در ایام تعطیلات سال (به جز نوروز) انتخاب می‌نمایند. مبنای آگاهی‌های فرهنگی گروه نخبه مورد مطالعه پژوهش حاضر، تبلیغات رسانه‌ای است. با توجه به سبک زندگی و گرایش آنان به مسافرت‌های دور و خارج از استان، رفتار طبقاتی خاصی را نشان داده و تمایل به پرداخت هزینه در قبال سفر خود دارند. این افراد اغلب در مرحله میان‌سالی زندگی خود قرار داشتند، به گونه‌ای که دارای فرزندان کوچک نبوده و بنابراین با آرامش و اطمینان خاطر بیشتری مکان‌های دورتر را انتخاب می‌کنند. نخبگان مورد مطالعه در پژوهش حاضر، اغلب دارای توان مالی مطلوب به منظور پرداخت هزینه‌های تفریحی خود بوده و علاوه بر آن زمان تعطیلات آنان تعریف شده می‌باشد. این افراد بر اساس رویکرد نیم‌رخ روانشناسی پلاگ^۱ (اکبر اقلی، ۱۳۹۳: ۱۱) دارای شخصیت آلوستریک می‌باشند که اغلب ماجراجو، تنوع‌طلب و به دنبال تجربه‌های جدید هستند.

علاوه بر این، فرهنگیان مورد مطالعه در پژوهش حاضر با سلیقه متوسط و ذائقه فراغتی میان‌مایه، اغلب طبیعت گردی را با توجه به سبک زندگی همیشگی خود انتخاب می‌کنند. زمان تعطیلات این گروه وسیع بوده و شامل تعطیلات نوروز و تعطیلات تابستان می‌باشد. آگاهی‌های فرهنگی ناشی از انتخاب طبیعت برای اوقات فراغت خویش را از طریق بازدیدهای مستقیم و شناخت کامل منطقه کسب نموده‌اند و توان مالی متوسطی به منظور برنامه‌ریزی برای زمان فراغت خود دارند. از آنجا که این افراد در مرحله جوانی به سر می‌برند و دارای فرزندان کودک و نوجوان هستند، با مسئولیت بیشتر در این خصوص مواجه‌اند و بنابراین مکان‌های نزدیک‌تر را به منظور گذران اوقات فراغت خود انتخاب می‌نمایند. افراد مورد مطالعه در این گروه دارای شخصیت انگیزشی آلوستریک و سایکوستریک (غیر ماجراجو) هستند. (جدول شماره ۱).

همچنین، نتایج جدول ۱ نشان داد که افراد مورد مطالعه در منطقه بانکول و مانشت با سلیقه عامه‌پسند و ذائقه فراغتی توده، دارای شغل‌های کشاورزی و کارگری بوده و برخی نیز فاقد شغل بودند. این افراد از درآمد اندک و توان مالی ضعیفی برخوردار هستند. سبک زندگی افراد این گروه به گونه‌ای است که طبیعت گردی را برای اوقات فراغت خود انتخاب نموده‌اند.

^۱ -Plog

رفتار طبقاتی این افراد، اغلب آن‌ها را به سمت و سوی مکان‌های آشنا و نزدیک سوق می‌دهد. این رفتار بر شخصیت آنان اثر- گذار بوده، بدین گونه که آنان دارای شخصیتی سایکوسنتریک هستند.

جدول ۱- پارامترهای مؤثر در ذائقه فراغتی طبیعت‌گردان نوروزی در منطقه مانشت و بانکول

ذائقه فراغتی طبیعت‌گردان			شاخص‌های اصلی	پارامترهای مؤثر
سلیقه متوسط (میان مایه)	سلیقه مشروح (نخبه)	سلیقه عامه‌پسند (توده)		
میان سال	میان سال	میان سال	مرحله زندگی	عوامل فردی
توان مالی ضعیف -زمان تعطیلات بدون اهمیت	توان مالی متوسط -زمان تعطیلات گسترده (تعطیلات نوروز و تابستان)	توان مالی مطلوب -زمان تعطیلات تعریف شده	توانایی‌ها	
سایکو سنتریک	سایکو سنتریک-آلوسنتریک	آلوسنتریک	شخصیت	
بیکار، کشاورز و طبقه کارگر	فرهنگیان	مشاغل آزاد و کارکنان اداری	شغل	عوامل اقتصادی
درآمد ضعیف	بالتر از متوسط	خوب	وضعیت درآمد	عوامل اجتماعی و فرهنگی
تا دیپلم	لیسانس و فوق لیسانس	لیسانس	تحصیلات	
طبیعت گردی	طبیعت گردی	مسافرت‌های خارج از استان	سبک زندگی	
بازدید مستقیم	بازدید مستقیم	تبلیغات رسانه‌ای	آگاهی‌های فرهنگی	
مکان‌های آشنا و نزدیک	مکان‌های نزدیک	مکان‌های دور و پرداخت هزینه برای سفر	رفتار طبقاتی	

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۶.

نتایج جدول ۲ حاکی از آن است که افراد مورد مطالعه با سلیقه‌های مشروح، متوسط و توده‌وار طبیعت گردی و چادرنشینی در طبیعت مانشت و بانکول را در تعطیلات نوروز انتخاب نموده‌اند. این در حالی است که افراد با سلیقه مشروح، ترجیح می‌دهند که سایر تعطیلات و اوقات فراغت خود را به سفرهای خارج از استان اختصاص دهند. افراد با سلیقه متوسط، برای گذران اوقات فراغت خود در سایر زمان‌های تعطیل اغلب سفرهای داخل شهرستان را انتخاب نموده و افراد با سلیقه عامه-پسند با توجه به ناتوانی و ضعف مالی و درآمدی، اغلب در تمام روزهای سال به دنبال کار و تأمین معاش خانواده هستند و یا با توجه به شرایط بیکاری خود، اغلب در سکونتگاه‌های خود مانده و به مسافرت نمی‌روند.

جدول ۲- رفتار تفریحی افراد با سلیقه‌های سه‌گانه بورديو در تعطیلات نوروزی و سایر تعطیلات

افراد با سلیقه مشروح (نخبه)	افراد با سلیقه متوسط (میان مایه)	افراد با سلیقه عامه‌پسند (توده)	
طبیعت مانشت و بانکول	طبیعت مانشت و بانکول	طبیعت مانشت و بانکول	تعطیلات نوروزی
سفرهای خارج از استان	اغلب سفرهای داخل شهرستان	اغلب بدون سفر	سایر تعطیلات

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۶.

پس از بررسی پارامترهای مؤثر بر سلیقه و ذائقه فراغتی و رفتار تفریحی افراد مورد مطالعه در زمان‌های فراغتی مختلف، به بررسی عوامل مؤثر بر تمایل طبیعت‌گردان به طبیعت گردی و چادرنشینی در ایام نوروز پرداخته شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کد بندی و توسعه طبقات و مفهوم‌سازی داده‌ها بهره گرفته شد. بنابراین صحبت‌های طبیعت‌گردان به چندین بخش با معنی تقسیم شده و در نهایت هر طبقه با مفهومی مناسب که معرف آن باشد، مشخص گردید. بر اساس جدول ۳ افراد مورد مطالعه در پژوهش حاضر، علل طبیعت گردی و استقرار در جنگل‌های منطقه مانشت و بانکول را "اقتصاد خانواده"، "گزینه‌های امنیتی"، "ویژگی‌های روان‌شناختی"، "گزینه‌های دسترسی" و "وجود طبیعت زیبا" عنوان نموده‌اند. مفاهیم مربوط به هر یک از مقوله‌ها در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

بر اساس جدول شماره ۳ مقوله اقتصاد خانواده با مفاهیمی مانند جمعیت زیاد خانواده و ناممکن بودن سفر دسته‌جمعی، بالا بودن هزینه‌های سفر، نداشتن ماشین و وسیله نقلیه، مسائل شغلی و الزام حضور نیمه‌وقت در محل کار مشخص شده است. مقوله گزینه‌های امنیتی با مفاهیمی مانند مهارت کم رانندگی در جاده‌های شلوغ، امنیت روانی و تمایل به درون‌گرایی قومیتی، ترس از تصادفات جاده‌ای، ترس از ترافیک و نبود پارکینگ در مکان‌های هدف و تهدیدهای روانی نشان داده شده است. مفاهیم حس تعلق به منطقه، علاقه‌مندی به طبیعت، علاقه به آب و هوای بهاری، همراهی با خانواده و فامیل، فرار از سفر در مواقع شلوغ و تمدد اعصاب از جمله مشخصه‌های مقوله ویژگی‌های روان‌شناختی افراد است. مقوله گزینه‌های دسترسی شامل مفاهیم دسترسی به شهر و روستای محل سکونت، دسترسی به جاده، بیمارستان و محل کار افراد و دسترسی آسان به آب و غذا است. مقوله وجود طبیعت زیبا نیز شامل مفاهیم زیبایی چشمگیر و کوتاه مدت جنگل‌ها و طبیعت استان ایلام و بی‌نظیر بودن منطقه است.

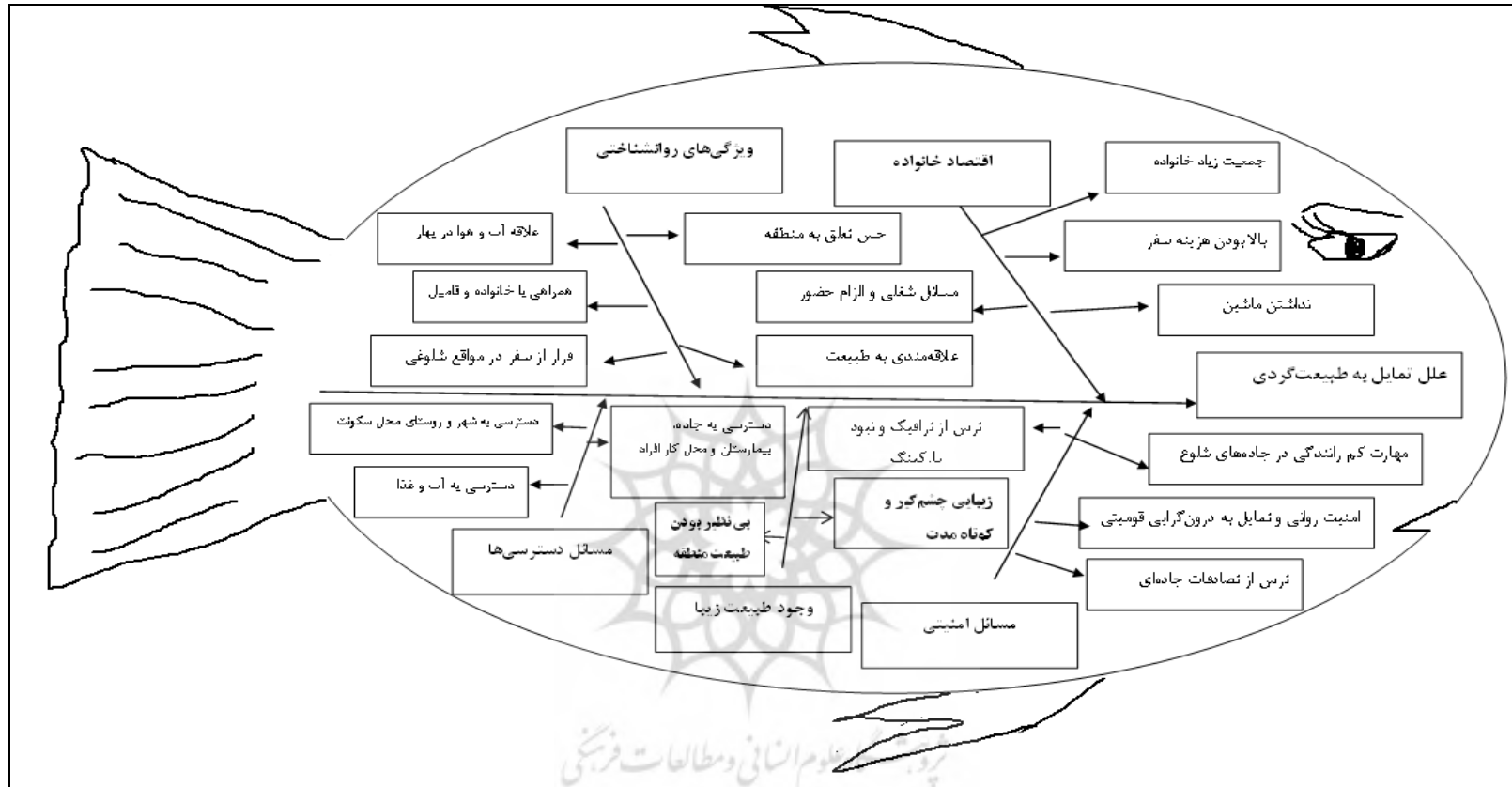
جدول ۳- کد بندی مفاهیم به دست آمده از سخنان پاسخگویان و تشکیل (مقوله‌ها) علل تمایل به طبیعت گردی

نکات کلیدی	مقوله‌ها (علل)	هدف پژوهش
جمعیت زیاد خانواده و ناممکن بودن سفر دسته‌جمعی - بالا بودن هزینه‌های سفر - نداشتن ماشین - مسائل شغلی و الزام حضور نیمه‌وقت در محل کار	اقتصاد خانواده	عوامل مؤثر بر تمایل به طبیعت گردی نوروزی
مهارت کم رانندگی در جاده‌های شلوغ - امنیت روانی و تمایل به درون‌گرایی قومیتی - ترس از تصادفات جاده‌ای - ترس از ترافیک و نبود پارکینگ در مکان‌های هدف و تهدیدهای روانی	گزینه‌های امنیتی	
حس تعلق به منطقه - علاقه‌مندی به طبیعت - علاقه به آب و هوای بهاری - همراهی با خانواده و فامیل - فرار از سفر در مواقع شلوغ و تمدد اعصاب	ویژگی‌های روان‌شناختی افراد	
دسترسی به شهر و روستای محل سکونت - دسترسی به جاده، بیمارستان و محل کار افراد - دسترسی آسان به آب و غذا	گزینه‌های دسترسی	
زیبایی چشمگیر و کوتاه مدت جنگل‌ها و طبیعت استان ایلام - بی‌نظیر بودن منطقه	وجود طبیعت زیبا	

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۶.

پس از تحلیل کیفی مفاهیم استخراج شده از سخنان پاسخگویان و به دست آمدن ۵ مقوله مذکور، پژوهشگر بر آن شد تا علل تمایل طبیعت‌گردان به چادرنشینی و طبیعت گردی نوروزی در ایام نوروز را در قالب نمودار استخوان ماهی طراحی نماید. همان‌گونه که گفته شده، تکنیک ایده پردازی با نمودار استخوان ماهی، به گونه‌ای است که علل پیچیده و مهم‌تر در قسمت دم ماهی قرار گرفته و علل رایج‌تر در قسمت سر ماهی قرار می‌گیرند. بر اساس نمودار شماره ۱ دو مقوله اقتصاد خانواده و گزینه‌های امنیتی از جمله پارامترهایی هستند که در انتخاب تمامی گزینه‌های فراغتی حائز اهمیت هستند چرا که این دو مقوله به عنوان تعیین‌کننده تصمیم فرد به گذران اوقات فراغت است. بنابراین از نظر پژوهشگر و همچنین افراد مورد مطالعه، مقوله‌های اقتصاد خانواده و گزینه‌های امنیتی از جمله مقوله‌های رایج با پیچیدگی اندک است که در تمامی بحث‌ها و گفت‌وگوهای رسمی و غیررسمی که در زمینه علل گذران اوقات فراغت، تمایل به گردشگری و ... است، به آن اشاره می‌شود، بنابراین از پیچیده خاصی برخوردار نیست.

دو گزینه ویژگی‌های روان‌شناختی و گزینه‌های دسترسی از مقوله‌هایی هستند که با کنکاش عمیق و درگیری زیاد پژوهشگر با پاسخگویان به دست آمده‌اند. بنابراین دو مقوله حاضر در قسمت دم نمودار استخوان ماهی قرار گرفتند. مقوله وجود طبیعت زیبا نیز دارای پیچیدگی بینابینی است و در قسمت میانی ماهی مذکور واقع شده است.

نمودار ۱- نمایی از نمودار ایشیکاوا یا نمودار استخوان ماهی: عوامل مؤثر بر تمایل به طبیعت گردی نوروزی

نتیجه‌گیری:

در این قسمت می‌توان اظهار نمود که تعیین‌کننده‌ها و پارامترهای اصلی اثرگذار بر سلیقه فراغتی افراد مورد مطالعه شامل عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی- فرهنگی و عوامل فردی هستند. هر یک از موارد گفته‌شده با شاخص‌هایی که معرف پارامتر اصلی است، نشان داده شده‌اند. عامل اقتصادی، یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر سلیقه فراغتی افراد است. این عامل با شاخص‌های شغل و درآمد معرفی شده است. *Jamshidi and Jamshidi, 2016* نیز شاخص‌های شغل و درآمد را بر ذائقه فراغتی مؤثر دانستند. نوع شغل تعیین‌کننده میزان درآمد افراد بوده و همچنین یکی از شاخص‌های مؤثر بر میزان اوقات فراغت و روزهای تعطیلاتی افراد است. افراد مورد مطالعه در پژوهش حاضر که دارای مشاغل آزاد و یا اداری بودند، اغلب به دلیل درآمد نسبی بالا (خوب) در طبقه نخبه و با سلیقه مشروع قرار گرفته‌اند. فرهنگیان مورد مطالعه در این پژوهش با درآمد بالاتر از متوسط در طبقه میان مایه و افراد با مشاغل کشاورزی، کارگری و افراد بیکار که دارای درآمد نسبی پایین یا درآمد ضعیف بودند در طبقه توده با سلیقه عامه‌پسند قرار دارند. عامل دوم تأثیرگذار بر سلیقه فراغتی افراد مطالعه، عامل اجتماعی- فرهنگی است. در این راستا، *Ebrahimi, et al, 2011* در زمینه اوقات فراغت و عوامل اجتماعی و *Edrisi, et al, 2012* در مورد سرمایه فرهنگی و ذائقه فراغتی مطالعاتی انجام داده‌اند. این عامل با معرف‌هایی چون تحصیلات، سبک زندگی، آگاهی‌های فرهنگی و رفتار طبقاتی مشخص شده است. تحصیلات شاخص مهمی است اغلب بر سایر شاخص‌های موجود در عامل اجتماعی اثرگذار است. بالا بودن تحصیلات و داشتن تحصیلات آکادمیک با آگاهی‌های فرهنگی و رفتار طبقاتی و نیز بر سبک زندگی افراد ارتباط مستقیم دارد.

نتایج نشان داد که افراد مورد مطالعه در دو طبقه نخبه و میان مایه دارای تحصیلات نسبتاً مشابهی هستند اما با طبقه توده اختلاف قابل توجهی را نشان دادند. تشابه تحصیلاتی دو گروه نخبه و میان مایه تشابه سایر شاخص‌های مربوط به عامل اجتماعی- فرهنگی را تضمین نکرد. بنابراین می‌توان اظهار داشت که شاخص تحصیلات به تنهایی معرف سبک زندگی و یا رفتارهای طبقاتی نیست بلکه عامل اقتصاد خانواده و میزان درآمد و عوامل فردی و شرایط زندگی افراد نیز اثرگذار است. نتایج به دست آمده حاکی از تشابه ظاهری دو گروه میان مایه و توده از نظر عوامل اجتماعی- فرهنگی است.

شاخص‌های مرحله زندگی، توانایی‌ها و شخصیت از جمله شاخص‌های مربوط به عامل فردی است که بر سلیقه فراغتی افراد مورد مطالعه اثرگذار است. *Wegner, 2006*. ارتباط بین اوقات فراغت را با متغیرهای اجتماعی و فردی مانند پایگاه اجتماعی و وضعیت تأهل را بررسی نمود. *G.Lee and Bhargava, 2004*. عوامل اجتماعی- جمعیتی، عوامل اقتصادی و عوامل فردی مرتبط با ذائقه فراغتی را بررسی نمود. بر اساس نتایج به دست آمده افراد سه گروه مورد مطالعه دارای شخصیت متفاوت در زمینه اوقات فراغت و انگیزه گردشگری هستند. به گونه‌ای که افراد نخبه بیشتر ماجراجو بوده و به دنبال تجربه مکان‌های متنوع به منظور گذران اوقات فراغت خویش هستند. افراد گروه میان مایه افرادی با شخصیت بینابین بوده و گروه توده اغلب فاقد شخصیت تنوع‌طلب می‌باشند و گرایش به انتخاب مکان‌های آشنا و تکراری دارند. توان مالی و زمان تعطیلات نیز به عنوان معرف‌های شاخص توانایی هستند که در سه گروه مذکور متفاوت می‌باشند. توان مالی افراد که برگرفته از نوع شغل و میزان درآمد آن‌هاست، همان‌گونه که قبلاً گفته شد متفاوت می‌باشد. علاوه بر این، زمان تعطیلات که نشأت گرفته از نوع شغل افراد مورد مطالعه است نیز بسیار متفاوت می‌باشد. افراد نخبه با مشاغل آزاد و اداری دارای زمان‌های تعطیلاتی تعریف شده و مقرر هستند. زمان‌های تعطیلاتی شاغلین مشاغل آزاد اغلب توسط خود فرد تعیین می‌شود، اما اغلب این تعطیلات کاملاً تعریف شده و بر مبنای تعطیلات رسمی کشور است. شاغلین اداری نیز از تعطیلات تعریف شده رسمی بهره می‌برند. زمان تعطیلات گره میان مایه بیشتر از گروه نخبه است و علاوه بر تعطیلات تعریف شده در طول سال، تابستان را نیز در تعطیلات به سر می‌برند. این توجه به شغل افراد در طبقه توده، می‌توان اظهار نمود که افراد این گروه به زمان‌های تعطیلاتی اهمیت چندانی نمی‌دهند. این افراد بر مبنای نیاز دائمی به تأمین روزانه درآمد، در تمامی طول سال به دنبال کسب معیشت هستند و گاهی اوقات فراغت آنان با تأمین معاش ادغام می‌شود.

همچنین نتایج نشان داد که پاسخگویان علل تمایل طبیعت گردان نوروزی به چادرنشینی در ایام نوروز را شامل "اقتصاد خانواده"، "گزینه های امنیتی"، "ویژگی های روان شناختی"، "گزینه های دسترسی" و "وجود طبیعت زیبا" عنوان نموده اند. لازم به توضیح است که آنچه باعث به وجود آمدن طبیعت گردی نوروزی و چادرنشینی در ایام عید در شهرستان چرداول و تداوم هر ساله آن شده، در درجه اول وجود طبیعت بسیار زیبا و کم نظیر جنگل های بلوط در منطقه مانشت و بانکول و سایر مناطق شهرستان می باشد. در اواخر زمستان تا اواسط بهار، جنگل های مذکور شکوه بی سابقه ای را به نمایش می گذارند. علاوه بر این، به دلیل فرا رسیدن نوروز و تمایل ساکنان مناطق شهری و روستایی شهرستان با ویژگی های روان شناختی خاص و علاقه مند به طبیعت منطقه، به گردش و تفریح در این ایام و همچنین وجود شرایطی مانند دسترسی پذیری منطقه مورد نظر، هماهنگی اقتصاد خانواده با اقدام به گردش و تفریح در ایام فراغت و همچنین نیاز به امنیت و وجود گزینه های امنیتی در منطقه مذکور، چادرنشینی نوروزی را به عنوان بهترین گزینه برای گذران اوقات فراغت خود در ایام نوروز انتخاب نموده اند.

نتایج حاصل از بحث پاسخگویان نشان داد که افراد مورد مطالعه دارای ویژگی های روان شناختی منحصربه فرد و تمایل بالا به گردش و گذران اوقات فراغت با خانواده و اقوام و فامیل خود می باشند. این افراد دارای حس تعلق منطقه ای خاص و علاقه مندی زیاد به طبیعت اطراف خود هستند. علاوه بر این افراد مورد مطالعه ترجیح می دهند که زمان فراغت خود را در ایام نوروز در مکان های در دسترس سپری نموده و از سفر در ایام شلوغ سال پرهیز نمایند. به همین دلیل اغلب منطقه مانشت و بانکول را به دلیل ویژگی دسترسی انتخاب نمودند. این منطقه از نظر دسترسی به سکونتگاه های شهری و روستایی شهرستان چرداول، دسترسی به محل تهیه آب و غذا، دسترسی به بیمارستان و محل کار افراد شاغل در وضعیت مناسبی قرار دارد. علاوه بر مطالب بالا، یکی از ویژگی های مهم منطقه نمونه مانشت و بانکول طبیعت بسیار زیبا و بکر آن در ایام نوروز می باشد. زیبایی بی نظیری که شکوه جنگل ها و مراتع زاگرس را به نمایش گذاشته و به گفته بومیان منطقه قابل مقایسه با هیچ جای ایران نیست. این ویژگی در کنار ویژگی علاقه مندی به طبیعت زمینه ساز تمایل طبیعت گردان به چادرنشینی در ایام نوروز است.

اقتصاد خانواده و شاخص های معرف آن به عنوان یکی از علل مهم تمایل به طبیعت گردی نوروزی ساکنان شهرستان چرداول است. خصیصه اشتغال برخی از پاسخگویان و تمایل به گذران اوقات فراغت در تمامی روزهای تعطیلات نوروز ایجاب می کرد که مکان و منطقه انتخابی به منظور گذران اوقات فراغت، نزدیک به محل کار آنان باشد. این امر سبب خنثی شدن الزام حضور نیمه وقت در محل کار از سوی شاغلین مورد مطالعه می شد. بنابراین آن ها، منطقه مذکور را انتخاب نموده و علاوه بر روزهای تعطیل رسمی، روزهای غیر تعطیل نوروز را نیز در منطقه اسکان چادرنشینی به سر برده و تنها به صورت نیمه وقت در محل کار خود حاضر شده و پس از پایان کار مجدداً به چادرهای برپاشده در طبیعت برمی گردند. علاوه بر مطالب گفته شده، با توجه به خصیصه روان شناختی تمایل به تفریح و تفریح با خانواده و اقوام و جمعیت بالای خانواده ها، اغلب مسافرت به مناطق دوردست ناممکن بوده و در صورت امکان افراد با هزینه های سنگینی مواجه می شوند. بنابراین، اغلب پرداخت هزینه های بالا برای خانواده ها ممکن نبوده و ترجیح تفریحی آنان، گردش و تفریح در مناطق نزدیک و طبیعت مجاور خود را می طلبد. جمعیت زیاد خانواده و فقدان وسیله نقلیه، عامل دیگری است که سبب انتخاب مکان های تفریحی نزدیک و استقرار در منطقه نمونه مانشت و بانکول شد. مسئله امنیت مقوله دیگری است که به عنوان یکی از علل مهم تمایل به طبیعت گردی نوروزی از سوی پاسخگویان شناخته شده است. با توجه به تقاضای بسیار بالای جامعه برای مسافرت و گذران اوقات فراغت در ایام نوروز و شلوغی و ترافیک و بالا بودن حجم وسایل نقلیه در جاده های کشور و تمایل اکثریت مردم به استفاده از وسایل نقلیه شخصی و وجود زیرساخت های ضعیف جاده ای و حمل و نقل، امنیت جانی و روانی افراد گاهی با خطرات اجتنابناپذیری مواجه می شود. افراد مورد مطالعه با شناخت و آگاهی از مسائل گفته شده و اغلب با در نظر گرفتن توان و یا ناتوانی و گاهی مهارت خود در زمینه رانندگی و کنترل وسیله نقلیه در جاده های شلوغ و پر ترافیک و با توجه به حس درون گرایی قومیتی اغلب منطقه مانشت و بانکول را بر مکان های تفریحی دوردست تر ترجیح می دهند.

References:

1. Akbar Oghli, Farahnaz (2014): *Rural Tourism*, Payame Noor University Press, Tehran, Iran. (In Persian)

2. Alvani, Mehdi, Dehdashti Shahrokh, Zohreh (1994): *The Principles of Tourism*, Mostazafan and Janbazan Foundation Publications, First Edition, Tehran. (In Persian)
3. Behzadfar, Mustafa, Zamanian, Roozbeh (2008): *Strategic planning of tourism development based on product sector Case study: Neyshabour city*, *International Journal of Industrial Engineering and Production Management*, Vol. 19, No 6, Pp. 103- 89. (In Persian)
4. Bourdieu, Pierre (2000): *The Genesis of Lean Aesthetics*, translated by Morad Farhadpour, *Arganon Quarterly Journal*, No. 17, pp. 166-150. (In Persian).
5. Bourdieu, Pierre (2001): *Theory of Action, Practical Reasons and Rational Selection*, Translated by Morteza Mardiha, *Role and Negar Publishing*, Tehran. (In Persian).
6. Ebrahimi, Ghorbanali, Razaghi, Nader, Moslemi P., Roqayeh (2011): *Leisure time and social factors affecting it: (Case study of 15-64 year old people in Joybar city)*, *Applied sociology*, Vol. 23, issue 44, No. 4, pp. 98-71.(In Persian).
7. Edrisi, Afsaneh, Rahmani Khalili, Ehsan, Hosseini Amin, Seyedeh Narges (2012): *Family Cultural Capital and Students' Leisure Tastes with Bourdieu's Theoretical Approach (Case Study: Tehran University Students)*, *Journal of Sociology of Youth Studies*, Vol. 2, No. 5, pp. 27-50. (In Persian).
8. Fazeli, Mohammad (2003): *Consumption and Lifestyle*, *Sobh-e- Sadegh*, Tehran. (In Persian).
9. Firoozjanian, Aliasghar, Gholamreza Zadeh, Fatemeh (2012): *Sociological analysis of leisure time in Iranian society (a meta-analysis of existing research)*, *Journal of Tourism Planning and Development*, Vol. 1, No. 3: 209-189. (In Persian)
10. Firouzfard, Marzieh (2015): *Evaluation of the Rate of Visitors and Visitors' Attention to Visiting Various Tourism Tours in Mashhad*, 7th National Conference on Urban Planning and Management with emphasis on Urban Development Strategies, Mashhad, Islamic Council of Mashhad, Ferdowsi University Mashhad, Municipality of Mashhad. (In Persian)
11. Fouladi, Khormoji, Ali (2015): *Investigating the inclination of the people of Khormoj city to tourism activities*, the National Conference on New Ideas in Tourism, Geography and Indigenous Development, Bukan, Penam Khat-e Novin Co. (In Persian)
12. Higgins, James M. (2004): *101 Creative Problem Solving Techniques*, Translated by Mahmoud Ahmadpour Dariani, Amir Kabir Press, Tehran. (In Persian)
13. Jamshidi, Masomeh, Alireza Jamshidi (2016): *Analysis of the taste leisure and Tourism Excitement of the Chardavol Villagers with an Emphasis on Bourdieu's Theory (Case: Rural workers in Chardavol Township)*, National Conference on New Approaches to Sustainable Regional Planning and Development, Marvdasht University Islamic Azad University of Marvdasht. (In Persian)
14. Jenkins, Richard (2006): *Pierre Bourdieu*, translation by Hassan Chavashian and Leyla Joe Afshani, Nayer Ney, Tehran. (In Persian)
15. Karami, Ezzatollah and Rezaei Moghaddam, Kourosh (1998): *Poverty and Sustainable Agriculture: Qualitative Analysis*, *Quarterly Journal of Village and Development*, Vol. 2, No. 3, pp. 29-1. (In Persian)
16. Lopez, Jose, Scott, John (2006): *social structure*, translated by Hussein judges, Ney Publishing, Tehran. (In Persian)
17. Maleki, Amir, Haji Mozaffari, Sara (2016): *Social distribution of leisure tastes and tourism inclination (Case study: health and treatment workers)*, *Journal of Tourism Planning and Development*, Vol. 5, No. 17, pp. 48- 29. (In Persian)
18. Milner, Andrew, Bravit, Jeff (2006): *An Introduction to Contemporary Cultural Theory*, Translation by Jamal Mohammadi, Phoenix Publishing, Tehran. (In Persian)
19. Momtaz, Farideh (2004): *Introducing the concept of class from the perspective of Bourdieu*, *Human Sciences Journal*, Nos. 41 and 42, pp. 160-149. (In Persian)
20. Naghibzadeh, Ahmed (2001): *Leisure Youth*, Report of the research project approved by the Ministry of Culture and Islamic Guidance, Tehran. (In Persian)
21. Reuters, George (2001): *Contemporary Sociology Theory*, translated by Mohsen Sallathi, Scientific Publishing, Tehran. (In Persian)

22. Zakertolayi, Mohammad Hadi, Ajzashokohoi, Mohammad Kharazmi, Omid Ali (2016): *The Relationship Between Arab Satisfaction of the Area with the Shelf Life and Their Retirement to Mashhad, International Conference on Civil Engineering, Architecture, Urban and Environmental Management in the Third Millennium, Rasht, the pioneer company of modern research. (In Persian)*
23. Buckley, R (2009): *Ecotourism: Principles and Practices*. Wallingford: CABI Publishing.
24. Christensen, V. T. Carpiano, R. M (2014): *Social class differences in BMI among Danish women: Applying Cockerham's health lifestyles approach and Bourdieu's theory of lifestyle, Social Science & Medicine, Vol. 112, July 2014, Pp: 12-21.*
25. Clark, A.C, (1956): *The use of leisure and its relation to levels of occupational prestige, American Sociological Review, Vol. 21, pp:301-307.*
26. Coghlan, A. and Buckley, R. C (2012): *Nature-Based Tourism*. In Holden, A. & Fennell, D. (2013), *A Handbook of Tourism and the Environment*. Routledge. London, UK.
27. Ettema, D, Schwanen, T. (2012): *A relational approach to analysing leisure travel, Journal of Transport Geography, Volume 24, September 2012, Pp: 173-181.*
28. G. Lee, Yoon and Bhargava, Vibha, (2004): *Leisure Time, Do Married and Single Individuals Spend It Differently?*, *Family and Consumer Sciences Research Journal, Vol.32, pp:254-174.*
29. Hall, C.M. & Boyd, S (2005): *Nature-Based Tourism In Peripheral Areas: Development Or Disaster?* Channel View Publications. Clevedon, UK.
30. Javie, Grant, Maguire, Joseph, (1994): *Sport and Leisure in social thought*, Voutledge.
31. Lincoln, Y. S, and Guba, E. G (1985): *Naturalism inquiry*, Sage, Newbury park.
32. Roygeti, Vigtaliano, Merlot, Luciano (1996): *Tourism Sciences, Translation by Mahmoud Dabbagh, Saman Alameh Publications, Tehran. (In Persian)*
33. *Socio-cultural group of the Studies and Research Office, (2005): Leisure and Youth Lifestyles, National Youth Organization, Tehran. (In Persian)*
34. Stodolska, M (2006): *Transnationalism and Leisure: Mexican Temporary Migrants in the U.S, Journal of Leisure Research, Vol. 38, No. 2, pp: 143-167.*
35. *The International Ecotourism Society (TIES) (2006): Fact Sheet – Global Ecotourism. Available at http://mekongtourism.org/website/wp_content/uploads/downloads/2011/02/Fact-Sheet-Global-Ecotourism-IETS.pdf (accessed 18 April 2013).*
36. Wegner, Lisa, Alan J. Flisher, Martie Muller and Carl Lombard (2006): *Leisure Boredom and Substance Use among High School Students in South Africa, Journal of Leisure Research, Vol. 38, No. 2, pp: 249-266.*